

**MAADILI YA MAWAKILI WA SERIKALI
KATIKA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU
YAO**

Mada imetolewa na:

Prof. Palamagamba J.A.M. Kabudi

Dodoma, 30 Septemba, 2022

*Kauli Mbiu: Utekelezaji wa Majukumu ya Serikali unaozingatia Sheria ni
Nyenzo Muhimu kwa Maendeleo ya Taifa*

1. UTANGULIZI

Ofisi ya Mwanasheria ya Mkuu wa Serikali inatekeleza majukumu yake kwa mujibu wa ibara ya 59(3),(4) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania pamoja na Kifungu cha 8(a) cha Sheria ya Utekelezaji wa Majukumu ya Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali na Tangazo la Serikali Na. 48 la Mwaka 2018 ambavyo vinampa Mwanasheria Mkuu majukumu ya kuwa ndiye Mshauri wa Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania juu ya masuala ya sheria na shughuli zozote zenye asili au kuhusiana na sheria pamoja kuhudhuria na kusikilizwa katika Mahakama za Tanzania.

Vilevile, kufuatia maboresho yaliyofanyika Mwaka 2018 yaliyolenga kuwafanya wanasheria wote walio katika utumishi wa umma kuwa Mawakili wa Serikali, Mwanasheria Mkuu wa Serikali (MMS) amepewa mamlaka na jukumu la moja kwa moja la kuwasimamia.

Majukumu ya Ofisi ya MMS yanalenga kuwezesha utoaji huduma za kisheria katika Serikali nzima kupitia Divisheni na Vitengo vya Sheria.

2. MAJUKUMU YA WAKURUGENZI KWA UJUMLA KATIKA SEKTA/ TAASISI WANAZOZISIMAMIA

Wakurugenzi na Wakuu wa Vitengo vya Huduma za Sheria ni Maafisa waandamizi wanasheria ambao wanasimamia shughuli za Divisheni na Vitengo kwenye Wizara, Idara na Taasisi za Serikali, kwa mujibu wa Miundo inayoanzisha au kusimamia Taasisi hizo. Serikali inajumuisha Serikali Kuu na Serikali za Mitaa.

Pamoja na kwamba majukumu ya kila Taasisi yanaanzishwa na Sheria au Hati (Instrument) inayoanzisha Taasisi husika. Majukumu ya utoaji huduma za kisheria yanafanana kwa Taasisi zote. Majukumu hayo ni kama ifuatavyo:

- (i) Kutoa ushauri na utaalum wa kisheria kwa mamlaka husika;
- (ii) Kuandaa na kupitia nyaraka mbalimbali za kisheria kama Mikataba, Hati za Makubaliano, Matangazo ya Serikali, n.k.;

- (iii) Kuchambua nyaraka za mapendekezo / maandiko ya kisheria;
- (iv) Kufanya majadiliano kuhusu mikataba na makubaliano mbalimbali yanayoingiwa na Taasisi;
- (v) Kuendesha kesi Mahakamani kwa kushirikiana na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali;
- (vi) Kuandaa nyaraka za kimahakama;
- (vii) Kuandaa rasimu za kanuni na mapendekezo ya utungwaji au marekebisho ya sheria kwa kushirikiana na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali;
- (viii) Kuratibu na kusimamia watendaji waliopo chini ya Idara na Vitengo husika; na
- (ix) Kuratibu shughuli za Bodi (kwa kutegemea na muundo wa Taasisi husika.

Utekelezaji wa majukumu haya unawahitaji Mwakili wa Serikali kuzingatia masharti ya Katiba, sheria, Kanuni, maadili, uzalendo na weledi, ambavyo ni nyenzo muhimu kwa maendeleo ya Taifa kama ambavyo Kauli mbiu ya mwaka/Mkutano inavyosisitiza, ikiwemo kuongoza kwa mfano.

Endapo maadili yatazingatiwa tija kwa Serikali itaongezeka kupitia shauri za kisheria, Majadiliano yatakayofanywa (in good faith), Mikataba yenye itakayoingiwa itasaidia kuleta miradi mbalimbali kwa maendeleo ya Taifa, sheria zitakazoandaliwa na kufuatwa na wananchi zitachochea maendeleo, amani na usalama, mashauri dhidi ya Serikali yatapungua, vitendo visivyo vya kimaadili kama vile rushwa havitakuwepo.

3. SHERIA ZINAZOSIMAMIA MAADILI YA MAWAKILI WA SERIKALI

Mwakili wa Serikali ni wanasheria walioajiriwa na Serikali.

Kwa upande wa Mwakili wa Serikali kuna sheria ambazo zinasimamia maadili yao. Sheria hizi ni:

- (i) Sheria ya utekelezaji wa Majukumu ya Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali (The office of the Attorney General (Discharge of Duties) Act Cap. 268 R.E 2019);
- (ii) The Code of ethics and professional conduct of law officers, state attorney and Legal officers;
- (iii) The National prosecutions Service Act [Cap. 420 R.E 2019]; na
- (iv) The Attorney General (Discharge of Duties) Guidelines for practising State attorneys and law officers, 2020.

Pamoja na sheria tajwa, kwa kuwa Mawakili wa Serikali ni watumishi wa umma, wanatakiwa pia kuzingatia kanuni na maadili ya utumishi wa umma kama kama yalivyoainishwa katika sheria za utumishi wa umma zifuatazo:

- (v) Public Service Act, Cap. 298, R.E. 2002;
- (vi) Public Service Regulations, 2003;
- (vii) Public Service Disciplinary Code of Good practice G.N 53/2007;
- (viii) Standing orders for the public service, GN 493/2009;
- (ix) Public Leaders Code of Ethics [Cap. 308 R.E. 2002] ambayo msingi wake ni Ibara ya 132 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, 1977;
- (x) The Code of ethics and conduct for public service; na
- (xi) Sheria ya Kuzuai na Kupambana na Rushwa.

4. MAADILI YA MSINGI YA WATUMISHI WA UMMA NA MAWAKILI WA SERIKALI

Maadili ya msingi ni viwango vya utendaji vinavyokuongoza katika kufanya kiicho sahihi. Maadili ya Utumishi wa Umma, ambayo pia yanawahusu Mawakili wa Serikali, yana misingi muhimu nane (8) ifuatayo:

- (i) Kuzingatia utaalumu na matumizi sahihi ya taarifa;

- (ii) Kufanya kazi kwa bidii;
- (iii) Kutokuwa na upendeleo wakati wa kuwahudumia watu;
- (iv) Kuwa mwaminifu na kufanya kazi kwa uadilifu;
- (v) Kutimiza wajibu;
- (vi) Kuheshimu sheria, kanuni na taratibu;
- (vii) Kuwa mtiifu kwa Serikali; na
- (viii) Kuwajibika kwa Umma.

5. SABABU ZINAZOWEZA KUPELEKEA KUKOSEKANA KWA MAADILI

- (i) Rushwa
- (ii) Ulevi
- (iii) Uzembe
- (iv) Ukiukwaji wa Maadili na Miiko ya kazi na taaluma yake
- (v) Ukiukwaji wa Kanuni za Maadili za Mawakili wa Serikali
- (vi) Ukiukwaji wa Sheria ya Maadili ya Viongozi kwa kuwa Wakurugenzi na Wakuu wa Vitengo ni Viongozi
- (vii) Ukiukwaji wa Kanuni za Utumishi mahala pa kazi
- (viii) Ukiukwaji wa Sheria na Miongozo mbalimbali ikiwemo
- (ix) Sheria ya Utumishi wa umma na Kanuni zake
- (x) Sheria zinazosimamia Taasisi husika na Kanuni zake

6. MAKOSA YA KIMAADILI KWA MAWAKILI WA SERIKALI WA SERIKALI

- (i) Kufanya kazi za uwakili wa Serikali bila kuwa na vigezo;
- (ii) Kwenda Mahakamani kama Wakili wa kujitegemea au kufanya kazi za uwakili binafsi s.17(a) of the Attorney General discharge of Duties) Act [Cap. 268 R.E 2019;
- (iii) Kufanya kazi zingine nje ya mipaka ya Wizara,taasisi au idara husika;
- (iv) Kukosa uadilifu; na
- (v) Kuvujisha siri (breach of confidentiality)

7. MAMLAKA ZINAZOSHUGHULIKIA MAADILI YA MAWAKILI WA SERIKALI

(i) Naibu Mwanasheria Mkuu wa Serikali (Deputy Attorney General)

Anasimamia nidhamu ya Mawakili wa Serikali wanaofanya kazi kwenye Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali s.7(1) of Attorney General Disharge of Duties Act Cap. 268 R.e 2019nl na pia order 6(2) ya amri ya Mabadiliko ya ofisi ya mwanasheria mkuu wa Serikali G.N 48/2018.

(ii) Naibu Wakili Mkuu wa Serikali

Anasimamia nidhamu ya wale Mawakili wa Serikali wanaofanya kazi kwenye Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali kulingana na order 6(2) ya office of the Solicitor General (Establishment) Order GN No. 49/2018.

(iii) Mkurugenzi wa Mashtaka

Anasimamia nidhamu ya nawakili wa Serikali wanaofanya kazi kwenye Ofisi ya Taifa ya Mashtaka order 4(i) of the National Prosecutions Service [Establishment order, G.N. No.49/2018].

(iv) Naibu Mkurugenzi wa Mashtaka (Deputy Director of Public Prosecutions)

Anasimamia nidhamu kwa mawakili wanaofanya kazi kwenye Ofisi ya Taifa ya Mashtaka s.5(2),9(1)(h) ya National Prosecution Service Act Cap. 430 R.E 2022 na pia order 6(2) ya amri ya uanzishwaji wa Ofisi ya Taifa ya Mashtaka G.N 49/2018.

(v) Waajiriwa kwenye Wizara, Idara au Mamlaka husika

Hawa wanasimamiwa maadili yao katika mamlaka husika kwa mujibu wa kifungu cha 21(3) cha sheria ya utekelezaji wa majukumu ya Ofisi Mwanasheria wa Serikali Cap. 268 R.E. 2019.

(vi) Kamati ya Mawakili (Advocate Committee)

Kwa mujibu wa kifungu cha 27(3) cha sheria ya utekelezaji wa majukumu ya Ofisi ya Mwanasheria wa Serikali Cap. 268 ambapo mwanasheria wa Serikali anaweza kupeleka shauri la nidhamu kwenye kamati hii.

Lakini kwa kuwa Mawakili wa Serikali ni watumishi wa umma hivyo wako chini ya sheria ya utumishi wa umma (Public Service Act) na kanuni zake, hivyo wanawajibishwa pia na mamlaka zifuatazo ambazo zinasimamia maadili ya watumishi wa umma.

(vii) Mh. Rais wa Jamhuri ya Muungano ya Tanzania

Mh. Rais ana mamlaka ya kumuondoa mtumishi wa umma, lakini pia anasikiliza rufaa za watumishi wa umma ambapo maamuzi yake ni ya mwisho s.24 na 25 ya Public Service Act.

(viii) Katibu Mkuu Kiongozi (Chief Secretary)

Katibu Mkuu Kiongozi anasimamia maadili kwa watumishi walioteuliwa na Rais kwa mujibu wa kifungu cha 4(3)d,(4)25(1) cha Public Service Act.

(ix) Tume ya utumishi wa umma

Inapokea na kusikiliza rufaa za watumishi wa umma s.10(1)d, ya Public Service Act.

(x) Watendaji (Chief Executive Officers - CEOs)

Wanasimamia maadili ya watumishi wa umma ambao si wateule wa Rais, wanaofanya kazi chini ya idara au vitengo vyao, s.6(1)(b) ya Public Service Act.

(xi) Bodi za Taasisi mbalimbali

Zinasimamia maadili ya Watumishi kwa mujibu wa Sheria na Kanuni zinazozipa mamlaka.

8. USHAURI KUHUSU UEPUKAJI WA MASHTAKA DHIDI YA SERIKALI KATIKA MAHAKAMA NA MABARAZA YA USULUHISHI

Ni vyema Serikali kuwa makini kutekeleza makubaliano ya kimkataba baina ya Serikali na Serikali za Nchi nyingine au Serikali na makampuni ya kimataifa hususani masharti ambayo yakivunjwa au kutokuzingatiwa ipo athari ya kushitakiwa katika mahakama za kimataifa za usuluhishi wa migogoro.

Mikataba hiyo ni pamoja na mikataba ambayo mataifa ya kigeni yameingia na Serikali kwa lengo la kulinda mali na kuhifadhi masilahi ya wananchi wa mataifa yao (*Bilateral Investment Treaties*).

Ili kuepuka Migogoro:

- (i) Taasisi za Serikali zinapaswa kutambua kwamba makubaliano yoyote baina ya Serikali na Nchi nyingine au na wawekezaji, ni makubaliano ambayo yanaifunga Nchi na Serikali yake kisheria na kwamba kila chombo au Taasisi kwa kadiri ya kuhusika kwake katika utekelezaji inapaswa kuzingatia makubaliano hayo.
- (ii) Taasisi za Serikali ni vyema kutambua kuwa ni sehemu ya makubaliano na zinapaswa kutekeleza makubaliano hayo ili kuiwezesha Serikali kutekeleza wajibu wake kimkataba.
- (iii) Endapo kutatokea udhaifu upande wa wawekezaji, Taasisi husika ya usimamizi kwa upande wa Serikali ni vyema kuchukua maangalizo ikiwa ni pamoja na kushauriana na Taasisi au vyombo vingine vya Serikali ikiwemo ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kabla ya kuchukua hatua.

- (iv) Ni vyema Taasisi za Serikali kuchukua hatua mapema zaidi kushauriana na wawekezaji katika mazingira yanayoashiria kutokea kwa mgogoro kutokana na ama mwekezaji kutotekeleza makubaliano na Serikali au wananchi wanapo lalamikia udhaifu wa mwekezaji au kitendo chochote ambacho hakikubaliki katika eneo la uwekezaji

Nini cha kufanya endapo mgogoro utatokea

Serikali inapaswa kutafuta fursa ya kufanya majadiliano kutokana na migogoro ya kiuwekezaji, na ili kuiepusha Serikali kutoa malipo ya fedha nyingi na kudhalilisha Taifa.

9. HITIMISHO

Mwakili wa Serikali ni kada muhimu sana katika kusimamia maslahi na matlaba ya Taifa na ustawi wa wananchi wake. Uwakili wa Serikali ni jukumu lenye dhamana kubwa kwa wananchi wa Tanzania. Ibara ya 8(1) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania inatamka kwamba:

8.-(1) Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ni Nchi inayofuata misingi ya demokrasia na haki ya kijamii, na kwa hiyo -

(a) wananchi ndio msingi wa mamlaka yote, na Serikali itapata madaraka na mamlaka yake yote kutoka kwa wananchi kwa mujibu wa Katiba hii;

(b) lengo kuu la Serikali litakuwa ni ustawi wa wananchi;

(c) Serikali itawajibika kwa wananchi;

(d) wananchi watahiriki katika shughuli za Serikali yao kwa mujibu wa masharti ya Katiba hii.

Uzingatiwaji wa Maadili ya Mwakili wa Serikali na utekelezaji wa majukumu ya Serikali unaozingatia sheria ni nyenzo muhimu kwa maendeleo ya Taifa.